

УДК 130.2+17] – 055

ГЕНДЕРНА КОМУНІКАЦІЯ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Марія Альчук

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна, kafilos@franko.lviv.ua*

Досліджено проблему гендерного спілкування, що розкривається як самостійний процес взаємодії та взаємозв'язку. Виокремлено важливість гендерного просвітництва на основі нових методологічних підходів та переосмислення відношення “жінка – чоловік”. Підкреслено, що гендерний консенсус є органічним поєднанням жіночого та чоловічого у всіх сферах діяльності.

Ключові слова: комунікація, гендерний дискурс, толерантність, фемінізм, консенсус.

Сучасна філософська думка характеризується комунікативною спрямованістю, яка ґрунтується на принципах справедливості, відповідальності, взаєморозуміння. Основні зусилля філософів спрямовані на розв'язання методологічних проблем, етики, практичної філософії та їх розкриття в конкретних формах людської життєдіяльності. “Необхідність переорієнтації суспільного розвитку потребує пошуків нових підходів до прикладної етики, норми якої могли б впливати на діяльність політика, підприємця, вченого, сприяти усуненню соціальних конфліктів, врегульовувати людські взаємини в різноманітних соціальних сферах” [4, с. 13].

Комунікативну теорію можна застосовувати як у дослідженні різноманітних сфер людської діяльності – політики, економіки, права, – так і практично з її допомогою впливати на них через механізм дискурсу. Представники комунікативної філософії – К.-О. Апель, Ю. Габермас, Д. Бюлер, В. Кульман, В. Гьосле – акцентують увагу на принципах етики відповідальності, які здійснювали б контроль за розвитком сучасного суспільства. К.-О. Апель, зокрема, розробив комунікативну концепцію порозуміння між людьми.

Проблемами комунікації займаються представники різних наук: філософи, соціологи, культурологи, психологи, лінгвісти. Вони досліджують таку проблему із позицій своєї науки, вказуючи на її особливість та формулюючи відповідні її визначення. Комунікація (від лат. *communicatio*) – спілкування, обмін думками, зв'язок. Отже, це специфічна форма взаємодії людей у процесі їх пізнавальної діяльності. В сучасній філософській літературі терміни “комунікація” та “спілкування” вживаються як синоніми. Наприкінці ХХ століття в науковій літературі робляться спроби уточнення змісту цих понять та розкриття їх неспівпадіння (теорія

комунікації – теорія зв'язку – теорія передачі інформації). У статті такі поняття вживаються як синоніми.

Досліджуючи спілкування як самостійний процес взаємодії та взаємозв'язку, виділяють такі функції – інформаційну, регулятивну, афективну (емоційну). Ці функції допомагають пізнати іншу людину в процесі спілкування. Такий механізм пізнання розкривається через: *ідентифікацію* – самоототожнення індивіда з іншою людиною, соціальною групою; *емпатію* – здатність відчувати емоційний стан іншої людини через співпереживання; *рефлексію* – самоспостереження, саморозуміння, усвідомлення суб'єктом того, як він сприймається іншими людьми.

Особлива увага сьогодні надається гендерному просвітництву суспільства. Важливість та значимість цієї проблематики дозволяє розкрити нові підходи, глибину та суть тих змін, що відбуваються у сучасному суспільстві. Впровадження та розкриття жіночих практик, що відображують символи жіночого досвіду, дають можливість нового бачення та спілкування, нових методологічних підходів та переосмислення відношення “чоловік – жінка”.

У XIX столітті та в першій половині XX століття жінки досягли юридичної рівності, виборчих прав, зайнятості у виробництві. Проте складність “жіночого питання” не зникла, а стала ще актуальнішою. Тому ідеологи жіночої емансипації підкреслюють необхідність глибшого соціокультурного аналізу дискримінації, гендерних стереотипів.

Сьогодні фемінізм – це комплекс соціально-філософських, культурологічних, соціологічних, психологічних теорій, які аналізують стан жінки в суспільстві. С. де Бовуар, Л. Тригарей, Ю. Крістева, Е. Сіксу (дослідниці західного фемінізму) розкрили патріархатний, маскуліний характер культури. Жінка в традиційній культурній парадигмі ототожнюється виключно з тілом та його функціями – народженням дитини чи сексуальністю. Також виокремлено єдину форму духовного життя жінки – любов (як турбота і піклування про своїх близьких), а основна сфера її діяльності – сім'я.

В історії жіночого руху виділяють три періоди (хвилі). Перший період починається в кінці XVIII ст. і триває до першої половини XX ст. Фемінізм (від лат. *femina* – жінка) – жіночий рух, що виник у XVIII ст., за рівні права жінок і чоловіків. Більшість праць цього періоду визначаються полемічно-пропагандистською спрямованістю. Симона де Бовуар підкреслювала, що “демократичний та індивідуалістичний ідеал XVIII ст. сприйнятливий для жінок. Більшість філософів убачало в них людські істоти, рівні представникам сильної статі” [1, с. 107]. Вона наводить вислови Дідро, Вольтера, Гельвеція щодо несправедливого, принизливого становища жінки у суспільстві. У своїх дослідженнях С. де Бовуар аналізує всі стадії розвитку й історію становлення жінки – її біологічні особливості, історію жіноцтва (яку створили чоловіки) та її становище у суспільстві. Жінкою не наро-

джуються, а нею стають. Становлення її як особи визначається сукупністю біологічних, психічних та економічних чинників. Важливе значення має виховання дівчини, що орієнтує на традиційні патріархальні цінності. У заключному розділі своєї праці (“До визволення”) авторка зазначає, що “настав час”, коли жінка має реалізувати свої так довго притлумлювані можливості. В своїх власних інтересах і в інтересах усього людства” [1, с. 372].

Другий період фемінізму пов’язують із виходом книги С. де Бовуар “Друга стаття” у 1949 р. Філософська концепція жіночого розкривається нею з екзистенціалістських позицій. Жіноча суб’єктивність осмислюється як інша стосовно чоловічого типу суб’єктивності в культурі. “...Найсуттєвіша особливість жінки: вона – інша в осерді єдиного цілого, дві складові якого необхідні одне одному” [1, с. 31].

Дослідниця виходить з екзистенційного буття – пізнання себе, а відтак і світу. Жінка в патріархальному суспільстві позбавлена самопізнання, свободи вибору для утвердження своєї самодостатності. С. де Бовуар аналізує численні міфи, які представляють жінку з точки зору чоловіків. Історія твориться чоловіками, міфи героїзують їх. Жінка постає як вторинна, то ворожа, то покірنا, але завжди у співвіднесенні з чоловіком як Абсолютом.

Сучасні різновиди феміністичного дискурсу виходять з екзистенційної концепції С. де Бовуар як теоретичного підґрунтя.

Третій період отримав визначення постфемінізму (конструктивістський, ліберальний, інтелектуальний, радикальний, культурний, антирасистський фемінізм), який виник у 90-ті роки ХХ ст. “Нова феміністська епістемологія суб’єктивності, яка постулює значимість “інших” типів антропологічних практик суб’єктивності в культурі, базується при цьому на концепціях інакшого – так званого специфічного й множинного “жіночого досвіду” та жіночих способів буття” [1, с. 57]. Поняття “іншого” в гендерних дослідженнях розкривається не в логічному, а, більшою мірою, в ідеологічному трактуванні – як рівне, а не другорядне чи підпорядковане. Основна мета – не просто аналізувати, розкривати гендерну нерівність у суспільстві, а викоринити й знищити її в реальному житті, тобто фактично. Мати рівність не лише в праві голосувати, юридично закріпленій у законодавстві, а й мати рівність фактичну – економічну, професійну, статеву.

Виділяють багато теорій фемінізму, до яких відносять теоретичні концепції другої та третьої хвилі. Фемінізм визначає свою позицію через критику панівних філософсько-світоглядних орієнтацій як патріархатних. У розвитку феміністичних теорій знання розрізняють такі основні напрямки:

щодо локалізації феміністичних “шкіл” – англо-американська (Е. Грей, С. Хардінг), французька (Ж. Фрез);

згідно з етапами розвитку феміністичної епістемології: емпіричний (Р. Хаббард); концептуалістський (Є. Фі); постмодерністський (С. Хекман); постфеміністичний (Р. Брайдотті);

відповідно до філософсько-методологічних позицій дослідників: екзистенціалізм (С. де Бовуар); психоаналіз (Дж. Флекс); постструктуралізм (Л. Іригарей).

щодо расової ознаки – афро-центристська епістемологія (П. Колінз).

Критикується традиційна епістемологія як патріархальна, що розкриває об'єктивність, істинність наукових теорій. Теоретичні позиції феміністичної епістемології визнаються як контекстуально-специфічні та такі, що спостерігаються. Метод деконструкції Ж. Дерріди використовується у гендерних дослідженнях для критики традиційного мислення, для використання нових засобів в інтерпретації текстів, основних термінів. Відбувається постійна полеміка про жіночу творчість, тобто про здатність жінок створювати духовні талановиті праці в різноманітних сферах діяльності. Жіноча творчість – література – виокремлюється не для того, щоб підкреслити унікальність чи особливість жінки, а для того, щоб підняти статус жінки – письменниці, художниці, драматурга, науковця. У суспільній свідомості – це утвердження рівності статей.

Постфеміністичні теорії відрізняються своєю специфікою від інших критичних дискурсів сучасності. До них відносять концепції класових, расових і національних типів ідентичності. Загальною характеристикою концепцій є їхній антифундаціоналізм і спрямованість проти традиційних класичних моделей мислення та культури. Також відзначається політична спрямованість постфеміністичних теорій, що має на меті змінити патріархатний порядок у суспільстві. Завдяки феміністичним дослідженням у “сучасні дискурсивні практики було внесено новий дискурсивний критерій – фактор статевої (сексуальної) відмінності” [2, с. 58]. Сучасні підходи в контексті феміністичного дискурсу спрямовані проти закостенілого патріархатного мислення.

Проблеми жіночої суб'єктивності досліджуються двома методологічними підходами: есенціалістським та антиесенціалістським. Перший підхід (есенціалістський) розкриває специфічну структуру жіночої суб'єктивності через її відмінність від чоловічої. Жіночий досвід і жіноча суб'єктивність розглядаються як єдині, тому їх аналізують з допомогою єдиного дискурсу та єдиних аналітичних засобів. Другий підхід (антиесенціалістський) розкриває структуру жіночої суб'єктивності як децентровану перформативну. Перформативність — лінгвістичне висловлювання, яке творить дію і має функцію щось робити, а не тільки казати. Жінки самі мають творити свою історію, своє визволення, змінювати ставлення до себе. Е. Сіксу підкреслює те, що жінки мають “писати самі про себе”, а також писати про інших, про їхнє пробудження, супротив традиційному устрою. Для того, щоб досягнути рівності, необхідно трансформувати свою історію через індивідуальні дії. Жінки мають працювати, досліджувати, аналізувати мову, тексти, історію, щоб стати за власною волею завойовницями, ініціаторами, творцями права у всіх сферах життєдіяльності. Отже, жінка має “писати про себе, оскільки це є акт вина-

ходу нового бунтарського письма, яке в час приходу її визволення дозволяє їй завершити необхідний прорив, трансформувати власну історію” [7, с. 75].

Ідентичність визнається плюральною, а досвід – суперечливим і децентрованим. Отже, жіноча суб’єктивність репрезентує різні форми та контрасти між жіночою та чоловічою ідентичностями (гей-лесбійською, чорною та білою, кольоровою та європейською). Представники сучасного постфемінізму як нового типу дискурсу в культурі намагаються проаналізувати нові теоретичні проблеми, політичний вплив відомих європейських феміністичних теоретиків – Люсі Іригарей, Розі Брайдотті, Джудіт Батлер.

Гендерні дослідження виникають у Західній Європі як міждисциплінарна сфера знань у кінці 60-х на початку 70-х років ХХ ст. В Україні – в 90-х роках ХХ століття. Запроваджуються такі дослідження в різних гуманітарних науках – філософії, історії, культурології, соціології, психології, лінгвістиці.

Фемінізм та гендерні дослідження зробили суттєвий внесок у зміну поглядів на суспільство. Науково-дослідницька діяльність, а також практичний феміністичний рух дали можливість сформулювати свій дискурс – спосіб говорити про жіночі проблеми. Дискурс, здебільшого, в гуманітарних науках вживається як специфічний спосіб організації мовної діяльності. Філософи-структуралісти, зокрема М. Фуко, Ж. Лакан, розширили таке поняття. Вони доповнили його соціальними засобами, які прийняті в конкретному суспільстві та зумовлені певними правилами мови. Отже, дискурс – це не просто спосіб правильно говорити, але й засіб формування мислення особи. Гендерний дискурс формує, визначає та закріплює у суспільній свідомості та у свідомості особи соціальні ролі жінки й чоловіка, їхню значимість.

У гендерному дискурсі розмежують поняття “патріархальний” і “патріархатний”. Патріархальний пов’язується з традиціями, звичаями. Патріархатний – це устрій, що характеризується батьківським родом, в якому чоловік займає панівне становище. Тому в гендерних дослідженнях використовується поняття “патріархатний”, виходячи із принципу архаїчної організації суспільства, в якому прослідковується нерівність і жорстка регламентація статевих рольових відносин. Аналізуються також поняття “маскулінний” (від лат. *maskulinus* – чоловічий), “мачизм” (від ісп. *macho* – самець). Вони підкреслюють ієрархічну організацію соціуму, а також агресивність, грубу силу, брутальність, енергійність, мужність, які характеризують особливості чоловічого роду. “Особливістю феміністичної теорії є її політична спрямованість – спрямованість на зміну патріархатного гендерного порядку в суспільстві” [3, с. 100].

У наш час позиція жінки в суспільстві набула особливого резонансу в останні роки. Ці дискусії зосереджуються на відношенні “жінка – чоловік”. Різні культури мають різні виявлення гендерних відносин. Так, у деяких культурах складається традиція, що жінка йде позаду чоловіка. В інших, навпаки, чоловік

відчиняє двері перед жінкою, пропускаючи її вперед. Залежно від місцезнаходження, національності, віку гендерні ролі можуть бути різними. Отже, гендер – це поняття про систему ролей та відносин між жінками та чоловіками. Воно визначається не біологічним походженням, а соціальними, політичними та економічними відносинами. Стать дається від природи, а гендер – поняття, що конструюється. Гендерна індивідуальність розвивається протягом усього життя. Створення гендерних ролей та стосунків є постійним процесом. Такий процес – це не просто створення двох окремих рівних гендерних ролей для жінок та чоловіків, але також їх гармонійне поєднання.

Гендер – це новий прогресивний погляд на роль чоловіків та жінок у суспільстві, який ґрунтується на розумінні рівності їхніх прав і можливостей та вирівнюванні соціального статусу. В англійській літературі гендер (від лат. *gender* – рід) вживається для позначення соціальної статі, на відміну від слова “sex”, що означає біологічну стать.

У гендерних дослідженнях типові моделі сучасного суспільства характеризуються чоловічими рисами – войовничістю, рішучістю, боротьбою за першість. Таку парадигму потрібно змінювати, переорієнтовувати авторитарно-тоталітарні структури на демократичні. Демократія з “жіночим обличчям” вимагає стабільності, співчутливості, милосердя. Перехід від сили та боротьби – до єдності, гуманності, духовності. Гендерний консенсус – органічне поєднання жіночого та чоловічого начал у всіх сферах діяльності.

У філософських, культурологічних, психологічних, соціологічних дослідженнях відбувається пошук нових теоретико-методологічних підходів до проблеми статі. Аналізують класичні підходи, традиції від Арістотеля до Г. Гегеля, від Платона до М. Бердяєва. Філософський аналіз проблеми взаємовідносин чоловічого та жіночого в різних культурах, мистецтві, міфології виділяється як окрема галузь філософії статі. Такий напрям отримав назву культур-антропологія статі. Виокремлюють також психоантропологію статі як напрям філософії статі. У ній досліджуються світоглядні, екзистенційні засади чоловічої та жіночої психології (маскулінність, фемінність, інфантильність, зрілість). Виділяють екологію статі, що аналізує протиріччя між традиційними статевими ролями та свободою вибору людиною своєї дії (колективна та персональна ідентичності); футурологія статі моделює можливі трансформації гендерних ролей та взаємодії особистості зі суспільством.

Зміни патріархальної цивілізації визначають нові стосунки між чоловіками та жінками. В кінці ХХ ст. виокремлюється філософія статі як нова галузь філософських досліджень. Сьогодні принципово змінюються відносини між чоловіком і жінкою. Так, жіноче, яке перебувало у сутінках багато століть, тепер виходить на перший план. В історії європейської філософської думки феномен статі, здебільшого, пов'язують із феноменом любові. Так, М. Бердяєв аналізує поняття “філо-

софія статі”, “філософія любові”. У працях Н. Хамітова “Межі чоловічого та жіночого”, “Філософія і психологія статі” розкривається чоловічість як духовність, а жіночість як душевність. Сутність статі виявляється у її екзистенційності. Екзистенційна чоловічість як духовність, є “здатність до творчого поривання, радикального самотрансцендування, до виходу за будь-які межі” [9, с. 48]. Екзистенційна жіночість як душевність є “здатність до співчуття та любові” [9, с. 48]. Духовність та душевність – характерні ознаки будь-якої людини незалежно від її статі. Тому потрібно говорити про гармонійну взаємодію духовності та душевності людської особистості. Отже, опозиція чоловічого як духу та жіночого як матерії, що розглядалися впродовж сторіч, сьогодні не має підстав і зникає. “Філософія статі — галузь філософського знання, що досліджує екзистенційну стать в її єдності з іншими виявами статі – біологічним, соціально-культурним та психологічним” [9, с. 49]. Філософія статі досліджує різні екзистенційні виміри людського буття. Аналізуються конфлікти чоловічого та жіночого, їх продуктивне розв’язання, проблеми свободи та любові, гармонії, що розкриває внутрішню свободу через самореалізацію і самоствердження. Н. Хамітов уводить поняття “андрогінізм” (від грец. andros — чоловічий, giness — жіночий), що відображає гармонію екзистенційної суті жіночого та чоловічого. Використання андрогінізму (як і андроген-аналітики, андроген-аналізу) “виводить філософію статі за межі як маскуліноцентризму, так і феміноцентризму” [9, с. 2]. Такий аналіз із позиції філософії статі допомагає встановити взаєморозуміння, взаємоповагу між жінкою і чоловіком на психологічному та соціальному рівнях. Консенсус можливий завдяки спілкуванню.

Філософія статі впродовж доволі тривалого часу сприймалася в українській філософській думці як маргінальна. Лише наприкінці ХХ ст. почали усвідомлювати жіночу духовність як феномен, який заслуговує на визнання та вивчення. Сьогодні важливим є розкриття простору духовності, який створили жінки в процесі культурного розвитку. Особливо це стосується усвідомлення ними своєї ролі в суспільстві, самопізнання та самореалізації своєї особистості.

Феміністичний рух у Західній Європі, США в кінці ХХ ст. – досить впливова сила в інтелектуальному житті суспільства. Такий вплив відчутний сьогодні й в Україні. У квітні 2001 року відбулася конференція в Інституті філософії імені Г.С. Сковороди НАН України “Філософія статі: методологічні та світоглядні засади”. У жовтні 2001 р. відбувся “Перший міжнародний ярмарок жіночого підприємництва та гендерних проектів”. Проведено Всеукраїнську конференцію “Гендерне виховання та освіта в Україні”. Відкрито інститути, лабораторії, центри та фонди гендерних досліджень у різних містах України. У 2003 році затверджено науково-методичною радою Міністерства освіти і науки України навчальну програму курсу “Основи теорії гендеру”. Міждисциплінарний курс соціально-гуманітарних дисциплін розкриває гендерні відносини у суспільстві, формує аналітичне мислення студентів. Гендерна проблематика висвітлюється в науково-академічних, культу-

рологічних, літературознавчих працях В. Агєєвої, О. Забужко, Н. Зборовської, Л. Смоляр, С. Павличко, І. Жеребкіної.

Виходячи з філософського тлумачення людини як найвищої цінності суспільства потрібно надавати їй можливості для активної діяльності та реалізації своїх здібностей і талантів. Одним із напрямів такої діяльності є участь у громадських організаціях, тому й створюються громадські жіночі організації. Діяльність жінок ґрунтується на засадах гендерної філософії. Мета гендерної філософії – вивести жіночу духовність із “сфери мовчання”, аналізуючи досвід роду, а не досвід статі (не біолого-анатомічні, а культурно-психологічні характеристики). Як зазначають дослідники, в ХХІ ст. в академічному житті жіноцтво буде відігравати важливу роль. Насамперед це стосується виховання студентської молоді – свідомих громадян, що будують Українську державу своїми руками.

Закріплені в законодавстві України права і свободи жінок суперечать фактичному становищу жінок у суспільстві. Високий освітній рівень жінок (кожна третя жінка має вищу освіту) практично мало використовується в соціально-економічному та громадсько-політичному розвитку країни. В колишній Радянській державі “уявна” рівність накладала потрійний тягар на жінку – виховання дітей, сім’я, робота. Особливо, така проблема не вирішена в Україні. Проблемою залишається тому, що рівність лише декларується, а не функціонує як у країнах Західної Європи. У нашому суспільстві існує жорстка патріархатна субординація та розподіл ролей.

С. Павличко у своїх статтях розкриває важкий стан сучасної української жінки. “Суспільство, в якому відсутня рівність чоловіків і жінок, інакше, як хворим чи недорозвинутим, не назвеш. Патріархат нищівно впливає на ментальність, культуру, спотворює її, робить однобокою, неповноцінною, провінційною, хуторянською, нарешті, дидактично-фальшивою. Навіть під маскою оспівування така культура несе в собі глибинні структури зневаги до жінки, апологію її експлуатації, в тому числі й насамперед сексуальної” [5, с. 26]. Українські чоловіки не просто бояться поділитися з жінками владою та відповідальністю, а зруйнувати міфи, стереотипи, національно-культурні ідеали та культи про жінку – дружину й матір. Вона дає феміністичний аналіз літературних текстів, історії української культури. В українському суспільстві фемінізм необхідний тому, що він – добрий оздоровчий засіб, особливо для чоловіків, які негативно ставляться до гендерної проблематики. Відродження фемінізму в Україні “логічне в час, коли суспільство наворачтається до свободи й одночасно до джерел власної інтелектуальної культури, вивчає національну інтелектуальну історію” [6, с. 29]. Такий стан характерний і для сучасного суспільства. Становище жінки в суспільстві – віддзеркалення стану та розвитку самої держави.

В. Табачковський розкриває діалогову ситуацію взаємостосунків “іншостей”: “а) нездатність “зважити свій передсуд”; б) нерозуміння чужого (часто –

приховане ілюзією розуміння); в) конфлікт між моїм і чужим; г) конфліктний діалог та як наслідок його; д) конфліктно-ситуативний консенсус і відповідна йому толерантність” [8, с. 21]. За Полем Рікером, позитивно-конфліктна толерантність розкриває культурне співжиття між представниками різних світоглядних орієнтацій. Тому толерантність виступає як активна сила, як “мужність толерантності”. Та зовсім непросто визнати, що інші мають право сповідувати свої переконання, своє бачення та навіть право на помилки. Потрібно мати мужність, щоб відкинути свою зарозумілість і зневажливість до інших, а до своїх поглядів ставитись критично. Отже, “толерантність є мужністю, а консенсус – конфліктним у тому розумінні, що конфліктувати доводиться передусім... з власною затятістю, з власним передсудом” [8, с. 22]. Співвідношення “Я” та “Іншого” – це усвідомлення своєї самодостатності – та здатності до поєднання. Відбувається взаємовплив, взаємозбагачування статей, але зберігається їх самоідентичність. З’ясувати, ким ти є та що ти думаєш про іншу особу (“зважити свій передсуд”) можливо лише за допомогою іншої людини, що є дзеркалом, без якого неможливо побачити себе.

Індикатором культурно-світоглядної толерантності є готовність до діалогу. Він передбачає потребу в обох сторін вчитися та усвідомлювати істинність протилежної позиції. Толерантність вимагає поваги до свободи іншого. Актуалізація толерантності як органічної поваги до свободи іншого призводить до світоглядних змін патріархатного суспільства. Культивуються нові стосунки між чоловіками та жінками. Відбувається глибоке осмислення проблем, пов’язаних із минулим та сучасним життям жінок. Проводяться філософсько-антропологічні, історичні, культурологічні дослідження проблем статі, фемінізму, гендеру. Потреба в їх теоретико-методологічному осмисленні пов’язана із встановленням в Україні громадянського суспільства.

1. Бовуар де С. Друга стать: В 2 т. – К.: Основи. 1994. – Т. 1. – 390 с.
2. Жеребкіна І. Феміністська теорія 90-х років: проблеми та парадокси репрезентації жіночої суб’єктивності // Філософ. думка. – 2000. – № 6. – С. 56–71.
3. Жеребкіна І. Феминистская теория: Основные философско-методологические проблемы // Гендерный калейдоскоп. Курс лекций. – М., 2001. – С. 98–121.
4. Єрмоленко А. Комунікативна практична філософія. – К.: Лібра, 1999. – 488 с.
5. Павличко С. Чи потрібна українському літературознавству феміністична школа? // Фемінізм. – К.: Основи, 2002. – С. 19–27.
6. Павличко С. Фемінізм як можливий підхід до аналізу української культури // Фемінізм. К.: Основи, 2002. – С. 29–36.
7. Сиксу Э. Хохот медузы // Гендерные исследования. – Харьков. центр гендерных исследований. – №3 (2/1999).
8. Табачковський В. Гуманізм та проблема діалогу культур // Філософ. думка. – 2001. – № 1. – С. 6–25.
9. Хамітов Н. Філософія статі: прояснення предмета // Філософ. думка. – 2000. – № 6. – С. 45–55.

GENDER COMMUNICATION: PROBLEMS AND PERSPECTIVES**Mariya Al'chuk**

*L'viv National Ivan Franko University, Universytets'ka Str., 1,
L'viv, 79000, Ukraine, kafilos@franko.lviv.ua*

Problems of gender communication are researched in the article. Communication is considered to be an independent process of interaction and interrelation. An importance of gender enlightenment used on the basis of new methodological approaches and re-comprehension of the relation "a woman – a man" are distinguished in the article. It is underlined that gender consensus is an organic integration of feminine and masculine in all spheres of activity.

Key words: communication, gender discourse, tolerance, feminism, consensus.

Стаття надійшла до редколегії 15.05.2005

Прийнята до друку 24.09.2005